

Darko TOMAŠEVIĆ

PORUKA I TUMAČENJE PRISPODOBE O UDOVICI I SUCU (Lk 18,1-8)

Sažetak

Prispodobu o udovici i sucu Luka smješta u središnji dio svojeg evanđelja. Budući da je riječ o prispodobi koja je vlastita Luki, očito mu je bila jako važna i nije ju htio ispustiti. Međutim, kakva je poruka te prispodobe i kako ju treba protumačiti, tj. kakvo joj je značenje? Mora se priznati da je prispodoba višeslojna. Naime, ona u sebi uključuje više tema: od teme kraljevstva Božjeg, eshatologije, opravdanja do glavne teme a to je molitva povezana s vjerom. Prispodoba govori o opravdanju, ali i poziva da se bude instrument Božje pravde, pravde povezane s kraljevstvom Božjim. Bog će opravdati posebno u vrijeme paruzije. Vjernici trebaju moliti za dolazak Gospodnji. A ne može se moliti ako se nema vjere; a vjera se gubi ako nema molitve. Molitva i vjera su sržno povezane. Znači, četiri glavne teme se prožimaju u toj prispodobi: tema molitve, opravdanja, eshatologije i vjere.

Prispodoba uči četiri stvari: uči da je potrebno uvijek moliti i biti ustrajan u molitvi; biti uvjeren da će Bog uslišati ustrajnu molitvu i da će opravdati svoje izabrane (posebno o paruziji); i da bi čovjek mogao moliti i biti opravdan, mora imati vjere. Mi smo ljudi od ovoga svijeta, a u isto vrijeme naš pravi dom je na nebesima. Stoga, molitve ne bi trebale biti samo „zemaljski usmjerene“, nego prije svega „nebeski usmjerene“.

U toj prispodobi Isus želi ohrabriti svoje učenike i reći im da nije lako Boga slijediti. Ljudi se mogu umoriti od stalnog traženja. Jer, kad se stvari ne dogode na vrijeme, čovjek se počinje brinuti, sumnjati, pitati. Čekanje razara čovjekovu otvorenost vjerovati. No, i kad molitva nije odmah uslišana, čovjek mora moliti i vjerovati. Molitva je privilegij koji čovjek ne smije zanemariti. Čovjek ponekad možda previše očekuje i ako molitva ne bude uslišana, on se razočara. No, prispodoba uči da u traženju pravde ne bi smjelo biti mjesta umoru, kao i da čovjek ne smije postati malodušan. Prispodoba podcrtava paradoksnu moć onih koji izgledaju slabi te ističe da život zahtijeva ustrajnost.

Ključne riječi: *ustrajna molitva, vjera, Božje kraljevstvo, eshatologija, opravdanje*

Uvod

Lukina prispodoba o udovici i sucu nalazi se u središnjem dijelu Lukina evanđelja; u dijelu gdje on potpuno napušta poredak koji donosi evanđelist Marko, a koji je Luka prethodno slijedio. Prispodoba o udovici i sucu je prispodoba koja je vlastita Luki i očito je Luki bila bitna, budući da ju je uvrstio u svoje evanđelje. Prema njemu tu prispodobu Isus je izrekao pred kraj svojeg puta iz Galileje prema Jeruzalemu, gdje ga je čekala muka, smrt i uskrsnuće. Pred kraj toga puta, jedna od tema je bila dolazak kraljevstva Božjeg. Povezana s dolaskom kraljevstva je i tema ustrajne molitve. Isus ovdje izriče prispodobu o udovici i sucu. Može se postaviti pitanje, što je Isus tom prispodobom htio reći? Koji je smisao i poruka te prispodobe?

I. Uvodne napomene o tumačenju prispodobe

Kad netko želi protumačiti tu prispodobu, treba biti pošten i priznati da je prvi tumač te prispodobe bio Luka. Ne posjedujemo prispodobu kako je ona došla s Isusovih usana, nego imamo prispodobu kako je ona usmeno prenesena nakon Isusove smrti i kako se Luka sjećao i kako ju je oblikovao.

U povijesti tumačenja prispodoba općenito, postoje tri glavna razdoblja.¹ Prvo razdoblje bi se moglo nazvati razdoblje božanskog značenja;

---

¹ Vidi knjigu Stephen I. WRIGHT, *The Voice of Jesus: Studies in the Interpretation of Six Gospel Parables*, Paternoster Biblical and Theological Monographs (Carlisle, Paternoster Press, 2000.). Literatura o povijesti tumačenja prispodoba je opsežna. Mnogi su posvećivali dio ili cijele knjige povijesti tumačenja prispodoba. Ovdje spominjem samo neke: Adolf JÜLICHER, *Die Gleichnisreden Jesu: Auslegung der Gleichnisreden der drei ersten Evangelien*, 2 sveska, (Tübingen, J. C. B. Mohr [Paul Siebeck], ²1910.); Archibald Macbride HUNTER, *Interpreting the Parables*, (London, SCM Press, ²1964.); Geraint Vaughan JONES, *The Art and Truth of the Parables: A Study in their Literary Form and Modern Interpretation* (London, SPCK, 1964.); Leone ALGISI, *Gesù e le sue parabole* (Torino, Marietti, 1963; reprint 1964.); Norman PERRIN, *Jesus and the Language of the Kingdom: Symbol and Metaphor in New Testament Interpretation* (Philadelphia, Fortress Press, 1976.); James C. LITTLE, „Parable Research in the Twentieth Century,” *Expository Times* 87 (1975.-76.), 356-60; *Expository Times* 88 (1976.-77.), 40-44, 71-75. O opsežnoj literaturi koja govori o povijesti tumačenja prispodoba, vidi kod Warren K. KISSINGER, *The Parables of Jesus: A History of Interpretation and Bibliography*, ATLA Bibliography Series, br. 4 (Metuchen, The Scarecrow Press, 1979.), xiv-xvi.

ono obuhvaća vrijeme od crkvenih otaca i reformacije do 19. stoljeća. To prvo razdoblje tumačenja karakterizira alegorijski pristup: prispodobе su bile poruke koje je trebalo dekodirati. Na primjer, prispodoba o dobrom Samaritancu bila je duga, kodirana poruka o Adamu, koji je bio porobljen od strane đavla, nije imao pomoći od Zakona i Proroka, sve dok nije došao Krist, na čijem tijelu je ljudski rod nošen u Crkvu gdje su mu izliječene rane pomoću sakramenta. Ta vrsta učenja je bila korisna, no došlo je do toga da su prispodobе služile svrsi kojoj nisu bile namijenjene.

Drugo razdoblje moglo bi se nazvati razdoblje povijesnog zahtjeva. Glavni zastupnik tog razdoblja bio je Adolf Jülicher. S njim počinje razdoblje modernog znanstvenog pristupa prispodobama, gdje on koristi povijesnu kritiku u tumačenju prispodoba. Odbacio je alegorizaciju i insistirao da je bit prispodoba poredba. Kao most između tog razdoblja i trećeg razdoblja engleski je bibličar Charles Harold Dodd. On je tvrdio da Isusove prispodobе treba tumačiti u povijesnom okviru u kojem su originalno bile izgovorene. No, u isto je vrijeme smatrao da su prispodobе bile odgovor na neposredni dolazak kraljevstva. Na prispodobе je gledao kao na one koje ljude žele poučiti o realiziranoj eshatologiji.

Treće razdoblje bi moglo se nazvati razdobljem „čitača“. Knjiga Joachima Jeremiasa, *The Parable of Jesus*² napravila je ogroman pomak u odnosu na tumačenje prispodoba bibličara Jülichera. Njegova glavna briga bila je otkriti aktualnu situaciju u životu Isusa Krista iz koje je nastala prispodoba. On je tvrdio da je Isus koristio prispodobе da bi obranio svoju poruku. Jeremias je naglašavao atmosferu urgentnosti u prispodobama, tako što je isticao kontekst dolaska kraljevstva. On prispodobе ne gleda kroz dolazak kraljevstva. U Linnemannovu djelu, *Parables of Jesus*,³ na prispodobе se gleda kao na nešto što nadilazi njihovo vrijeme. Tu poziciju je još više razradio Dan Otto Via svojim prijedlogom da se na prispodobе gleda kao na „estetski“ objekt;⁴ Via je bio pod utjecajem književnog pravca poznatog kao „nova kritika“. Daljnji razvoj u tumačenju prispodoba nalazimo u dvjema knjigama Johna Dominica Crossana.⁵ U svojoj prvoj knjizi on počinje sa strukturalističkim pristupom i prelazi na poststrukturalističku nesigurnost. Tvrdi da je glavni jezik u prispodobama metaforički jezik. Crossan je bio pod velikim utjecajem egzistencijalističke misli Martina Heideggera. Scottova knjiga *Hear then*

2 Joachim JEREMIAS, *The Parables of Jesus*, prev. Samuel Henry Hooke s 3 izdanja (London, SCM Press, 1954.).

3 Eta LINNEMANN, *Parables of Jesus: Introduction and Exposition*, prev. John Sturdy s 3 izdanja (London, SPCK, 1966.).

4 Usp. Dan Otto VIA, *The Parables: Their Literary and Existential Dimension* (Philadelphia, Fortress Press, 1967.), 24.

5 John Dominic CROSSAN, *In Parables, and Cliffs of Fall: Paradox and Polyvalence in the Parables of Jesus* (New York, The Seabury Press, 1980.).

*the Parable*⁶ bila je pod utjecajem Crossana, posebno što je prihvatio metaforu kao kontrolni figurativni ključ. Scott je možda i najvažnija osoba toga trećeg razdoblja (razdoblja „čitača“). On je pozornost prebacio s onoga što je Isus mislio na ono „kako su ga čuli i razumjeli“. Proučavao je prispodobe i pozivao da si predočimo kako su originalni slušatelji mogli čuti te prispodobe. „Tako da je Jülicher primjer pomaka od traženja božanske poruke prema traženju značenja Isusa, dok je Scott primjer otklona od traženja bilo kakva namjeravanog značenja“.⁷

U prvim stoljećima, crkveni su oci tumačili Lukinu prispodobu (Lk 18,1-8) alegorijski. Jülicher je napadao Hipolitovu poziciju da je sudac antikrist, neprijatelj Sina Božjega, a da je udovica nevjerni Jeruzalem, ucviljena bez svojeg nebeskog zaručnika. Ne slaže se ni s Ćirilom koji kaže da je sudac Bog, a udovica da je duša prepuštena od đavla te da je neprijatelj đavao.⁸ No alegorijsko tumačenje može se pronaći i početkom 19. stoljeća.⁹

Evo kratkog prikaza na koji su način neki od crkvenih otaca koristili alegorijsko tumačenje i kako su ga primijenili na tu prispodobu.¹⁰ Augustinovo tumačenje odredilo je kasnije alegorijsko tumačenje; on kaže da ta prispodoba uči pomoću negativne usporedbe. Udovica predstavlja Crkvu koja u očitom očaju čeka Gospodina. No problem s kojim se Augustin susreće je ovaj: ako udovica označava Crkvu te ako sudac predstavlja Boga, pitanje je kako to da Crkva moli za osvetu (naime, on glagol ἐκδικέω [Lk 18,3] uzima kao da znači osveta), a Krist je učio da treba voljeti svoje neprijatelje (Mt 5,44). Augustin objašnjava da će osveta za pravedne nastupiti kad zli (đavao) umre; a to „umiranje“ će se dogoditi bilo kroz đavlovo obraćenje bilo kroz gubljenje vlasti nad

---

⁶ Bernard Brandon SCOTT, *Hear Then the Parable: A Commentary on the Parables of Jesus* (Minneapolis, Fortress Press, 1989.).

⁷ Tako zaključuje WRIGHT, *Voice of Jesus*, 155.

⁸ Usp. JÜLICHER, *Gleichnisreden*, 2:289. Ako se želi vidjeti kako je prispodoba tumačena tijekom povijesti, dobro je konzultirati Hermanna Josefa VOGTA, „Die Witwe als Bild der Seele in der Exegese des Origenes,“ *Theologische Quartalschrift* 165 (1985.), 105-119.

⁹ Usp. Ada R. HABERSHON, *The Study of the Parables*, (London, James Nisbet & Co., ³1905.), 164 koji kaže da je udovica očito slika Izraela koja pati od svojih protivnika. McGaughy tvrdi da je prispodoba jedna od šest prispodoba koje Luka tumači alegorijski. Usp. Lane C. McGAUGHY, „A Short History of Parable Interpretation: Part 1,“ *Foundations & Facets Forum* 8 (1992.), 238.

¹⁰ Usp. Stephen L. WAILES, *Medieval Allegories of Jesus' Parables*, UCLA Center for Medieval and Renaissance Studies, br. 23 (Berkeley, University of California Press, 1987.), 262-263.

dobrim ljudima.¹¹ Izidor iz Sevilje ispušta ideju obraćenja neprijatelja kao osvetu nad njima i govori o hereticima i đavlima: „Ta bi udovica mogla označavati Crkvu koja moli ustrajno za osvetu protiv svojih neprijatelja, zloga ili heretika“.¹² Bonaventura, Nikola iz Lire i Rudolf Saksonski ne uspoređuju udovicu s Crkvom. Nikola je dao novi odgovor na problem molitve Crkve za osvetu kada komentira da je stimulacija za obraćenje vremenska kazna. Stoga je za kršćane prikladno moliti osvetu za njihove progonitelje – ne zbog prokletstva, nego iz želje za pravdom. On kaže: „Budući da su vremenske kazne vrsta lijeka koji je učinkovit za ispravak života i očitovanje božanske pravde, stoga je prikladno da sveci na taj način mole Boga da budu osvećeni njihovi neprijatelji, gdje motiv nije srdžba, nego nastojanje za pravdom.“¹³

U povijesti tumačenja Beda časni i Bonaventura vidjeli su da izraz u prvom retku „uvijek“ znači kanonsko vrijeme za molitvu, kao i ideja da se nečiji cjelokupan život može smatrati molitvom.¹⁴ Obojica smatraju da prispodobu treba uzeti kao prispodobu različitosti, tj. Bog nije poput nepravednog suca. To nije u skladu s kasnijim tumačenjima prispodobе gdje se na nju gledalo u ironičnom tonu.¹⁵

Kao prvo treba reći da alegorijsko tumačenje više nije održivo. Temeljno tumačenje prispodobе treba uzeti kao poticajno, a ne alegorijsko.

I.I. Je li to prispodoba o kraljevstvu Božjem?

Da bismo protumačili tu ili bilo koju drugu prispodobu, potrebno je vidjeti kako je pisac shvatio tekst i kontekst prispodobе. Kad se tumači bilo koju od Lukinih prispodobа, a isto je i s prispodobom o udovici i sucu, potrebno je slijediti njegovo shvaćanje i njegovo korištenje prispodobе. To znači da se

¹¹ Usp. Aurelius AUGUSTINUS, *Quaestiones Euangeliorum*, II., br. 45, stupac 1359.

Usp. Aurelius AUGUSTINUS, *Sancti Aurelii Augustini Quaestiones Euangeliorum: cum appendice Quaestionum XVI in Matthaeum*, ur. Almut MUTZENBECHER, Corpus Christianorum, Series Latina, br. 44b (Turnholti, Brepols, 1980.).

¹² ISIDORE OF SEVILLE, *Allegoriae quaedam sacrae Scripturae*, br. 222, stupac 148A; u djelu ISIDORUS HISPALENSIS, *Sancti Isidori, Hispalensis Episcopi, Opera Omnia*, ur. Jacques-Paul MIGNE, Patrologia Latina, br. 83 (Paris, Garnier, 1862.).

¹³ Usp. WAILES, *Allegories of Parables*, 263.

¹⁴ Vidi BEDA, *Expositio*, V., 1051-60 u *Bedaе Venerabilis Opera: In Lucae evangelium expositio; In Marci evangelium expositio*, ur. David HURST, Corpus Christianorum, Series Latina, br. 120, dio II. 3 (Turnholti, Typographi Brepols Editores Pontificii, 1960.). O Bonaventurinim tvrdnjama vidi WRIGHT, *Voice of Jesus*, 96.

¹⁵ Wolfgang HARNISCH vidi ironični ton u toj prispodobu u svojem članku „Die Ironie als Stilmittel in Gleichnissen Jesu,“ *Evangelische Theologie* 32 (1972.), 421-436.

mora posvetiti pozornost i na neposredni, ali i na širi kontekst samog teksta. To su ključni čimbenici u pristupu toj zgodi. Baveći se tom prisposobom, moguće je otkriti neke čimbenike koji pokazuju kako ju je Luka razumio. Kao prvo, Luka je tu prisposobu smjestio pred kraj kraćeg eshatološkog govora (Lk 17,20 – 18,14). Drugi je čimbenik odnos te prisposobe s prisposobama u Lk 11,5-8 i Lk 18,9-14, koje Luka izričito tumači da se odnose na molitvu. Treći je čimbenik nekoliko izričaja koje je Luka pridodao toj prisposobi.

Moguće je uzeti da je prvenstvena referencija te prisposobe bila molitva za dolazak kraljevstva Božjega¹⁶ kada ju je Isus ispričao. Naime, Isusova nakana je bila dati informaciju o kraljevstvu Božjem. Nekim bibličarima to nije bilo dovoljno; stoga su povezali dva značenja, tvrdeći da je riječ o prisposobi o pravednosti; a pravednost je povezana s kraljevstvom Božjim koje dolazi, što slušatelji mogu otkriti u toj prisposobi.¹⁷ No Wright se ne slaže s tim, smatram s pravom, tvrdeći da se dolazak kraljevstva može razlučiti u udovičinoj trajnoj molbi; no Isusovi slušatelji zasigurno nisu prisposobu razumjeli na taj način. Možda bi netko tko bi proveo vremena i vremena promišljajući o toj prisposobi mogao povezati udovičin dolazak s dolaskom kraljevstva, no taj bi svakako bio u manjini. A Isusova nakana nije bila reći prisposobu o kojoj bi trebalo razmišljati nekoliko dana da bi se dokučilo značenje.¹⁸

Argument da ta prisposoba nije prisposoba o kraljevstvu i taj je što niti Luka niti zgoda ne koriste izraz „kraljevstvo“. Naime, Donahue predlaže „da se prisposoba vidi pod pokroviteljstvom navještaja kraljevstva“, a Scott kaže da „prisposoba zaobilazi uključnu metaforu Boga kao pravednog suca u korist udovičine akcije ... kao mnogo životnije metafore za kraljevstvo“.¹⁹ Naime, Scott i Donahue, koji tvrde da je riječ o prisposobi o kraljevstvu Božjem, počinju s pretpostavkom da je Isus propovijedao kraljevstvo Božje; stoga oni zaključuju da su njegove priče morale imati nešto što bi bilo povezano s kraljevstvom. Zato bi se moglo reći da se njihovi zaključci temelje na njihovim pretpostavkama.²⁰

¹⁶ Tako smatra Ernest Fremont TITTLE, *The Gospel According to Luke: Exposition and Application* (New York, Harper & Brothers, 1951.), 190.

¹⁷ Vidi SCOTT, *Hear Parable*, 187.

¹⁸ Vidi WRIGHT, *Voice of Jesus*, 168.

¹⁹ John R. DONAHUE, *The Gospel in Parable: Metaphor, Narrative and Theology in the Synoptic Gospels* (Philadelphia, Fortress Press, 1988.), 184; SCOTT, *Hear Parable*, 187.

²⁰ Hedrick je upozorio na nedostatke i ograničenosti njihovih pogleda. Vidi Charles W. HEDRICK, *Parables as Poetic Fictions: The Creative Voice of Jesus* (Peabody, Hendrickson Publishers, 1994.), 190.

1.2. Je li to prispodoba o eshatologiji?

Početak prošlog stoljeća (i tijekom većine 19. stoljeća) egzegete su u najvećoj mjeri tu prispodobu shvaćali kao prispodobu o molitvi.²¹ Krajem stoljeća mnogi su vidjeli eshatološke referencije u toj prispodobi, a i danas ima dosta bibličara koji smatraju da ta prispodoba govori o dolasku Božjem. Čak štoviše, smatraju da prispodoba govori o dolasku Sina čovječjega za vrijeme paruzije. Glavni razlog za tu tvrdnju je Lk 18,8b.²² Oni smatraju da prispodoba potiče vjernike na molitvu za dolazak Gospodinov.²³

Jedan od razloga zbog kojih možemo tvrditi da je to donekle prispodoba o eshatologiji jest da je prispodoba na neki način povezana s prethodnim ulomkom (Lk 17,20-37). Talbert tvrdi da je Lk 18,1-8 „proširenje eshatološkog govora koji je počeo u 17,20“.²⁴ Jedan od glavnih

²¹ Na primjer Barnes je razumio Lk 18,8b „Kad sin čovječji dode, hoće li naći vjere na zemlji“ kao približavanje razorenja Jeruzalema. Usp. Albert BARNES, *Notes, Explanatory and Practical, on The New Testament: Vol. II. Luke-John* (Glasgow, Blackie and Son, 1832.-1862.), 130.

²² Usp. JEREMIAS, *Parables*, 146-60. On smatra da je važnost molitve drugotna u odnosu na originalni oblik prispodobе, koja je iskrivljena Lukinim proširivanjem. Slično tvrdi i Gérard ROSSÉ, *Il Vangelo di Luca: commento esegetico e teologico* (Roma, Città Nuova, 1992.), 690. Vidi Richard H. HIERS, „Why Will They Not Say, 'Lo Here!' Or 'There!'?“ *Journal of the American Academy of Religion* 35 (1967.), 383; Charles Ernest Burland CRANFIELD, „The Parable of the Unjust Judge and the Eschatology of Luke-Acts,“ *Scottish Journal of Theology* 16 (1963.), 298; Eduard SCHWEIZER, *The Good News According to Luke*, prijevod David Edward Green (London, SPCK, 1984.), 279. Wenham tvrdi da je ta prispodoba uglavnom prispodoba o molitvi za dolazak Sina čovječjeg. Usp. David WENHAM, *The Parables of Jesus*, The Jesus Library (Downers Grove, InterVarsity Press, 1989.), 188-189 i njegovu knjigu *The Rediscovery of Jesus' Eschatological Discourse: Studies in the History of Gospel Traditions*, Gospel Perspectives, br. 4 (Sheffield, JSOT Press, 1984.), 107-108. Brokhoff kaže da je glavna teza te prispodobе molitva da dode Božje kraljevstvo. Usp. John Rudolph BROKHOFF, *Preaching the Parables* (Lima, OH, C.S.S. Publishing Co., 1988.), 215.

²³ Hans-Werner BARTSCH, *Wachet aber zu jeder Zeit! Entwurf einer Auslegung des Lukasevangeliums* (Hamburg, Herbert Reich, 1963.), 119s., odbacuje Conzelmannov stav (a time i Ottovo tumačenje) da je prispodoba osuda molitve kao običaja za vrijeme dugog razdoblja sve dok ne nastupi paruzija; vidi Joachim ROHDE, *Rediscovering the Teaching of the Evangelists*, prev. Dorothea M. Barton, New Testament Library (London, SCM Press, 1968.), 188.

²⁴ Charles H. TALBERT, *Reading Luke: A Literary and Theological Commentary on the Third Gospel* (New York, Crossroad, 1982., reprint, 1986.), 169; Friedrich Wilhelm HORN se slaže s njim u djelu *Glaube und Handeln in der Theologie des Lukas*, Göttinger Theologische Arbeiten, br. 26 (Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 1983.), 205.

zastupnika da je Lk 18,1-8 prispodoba o eshatologiji je J. Jeremias. On tvrdi da je riječ o prispodobi o eshatologiji i ističe da je „namijenjena da zadoji učenike sigurnošću da će ih Bog izbaviti nadolazećih trpljenja“.²⁵ U 18,1 se kaže da je Isus tu prispodobu rekao „njima“ (učenicima kod Lk 17,22) i na taj način usmjerio pozornost na ono što je prethodno rečeno. Nadolazeći sud treba biti trajni impuls na molitvu. (Usp. Lk 21,36 „Stoga budni budite i u svako doba molite da uzmognete umaći svemu tomu što se ima zbiti“.) No ta molitva nije molitva općenito, nego molitvena želja vjernika za paruzijom i za eshatološkim ispunjenjem.²⁶ Moglo bi biti da je ta prispodoba originalno i bila prispodoba o molitvi općenito, no Luka ju je pretvorio u prispodobu o potrebi da se bude spreman na dolazak Sina čovječjega – tj. dao joj je eshatološko značenje.

Jedan od razloga zašto bibličari govore da je riječ o prispodobi o eshatologiji uporaba je riječi ἐκλεκτός i ἐκδίκησις. Riječ ἐκλεκτός se u Novom zavjetu koristi posebno u eshatološkom kontekstu (usp. Mk 13,20.22.27; Mt 22,14; 24,22.24.31). Izraz ἐκλεκτοί u retku 7 na drugim se mjestima u sinoptičkoj tradiciji nalazi samo u takozvanoj sinoptičkoj apokalipsi (Mk 13,20.22.27; Mt 22,14; 24,22.24.31). Luka riječ „izabrani“ koristi jedino još u 23,35, gdje riječ koriste židovski prvaci da bi označili Mesiju. Uporaba izraza želi reći da je riječ o eshatološkom opravdanju i da nije riječ o čistom ovozemnom odgovoru na molitvu. Riječ ἐκδίκησις nalazi se u sličnom kontekstu kod Lk 21,22. Creed tvrdi da je ideja ἐκδίκησις tako isprepletena s ovom zgodom da bi prispodoba izgubila svoju temeljnu moć²⁷ ako bismo eliminirali taj eshatološki moment iz tumačenja.

Skoro svi argumenti koji tvrde da je ovdje riječ o eshatologiji temelje se na Lk 18,8, i upravo zbog toga neki tvrde da eshatologija uopće nije uključena u taj ulomak.²⁸ Naime, prispodoba se u užem smislu ne bavi eshatologijom, nego udovicom i sucem; samo redak koji govori o primjeni mogao bi se povezati s eshatologijom. Stoga se postavlja pitanje: Kako

²⁵ JEREMIAS, *Parables*, 160.

²⁶ Usp. Arthur Louis MOORE, *The Parousia in the New Testament*, Supplements to Novum Testamentum, br. 13 (Brill, Leiden, 1966.), 162; Burton Scott EASTON, *The Gospel According to St. Luke: A Critical and Exegetical Commentary* (Edinburgh, T. & T. Clark, 1926.), 266; Ian Howard MARSHALL, *The Gospel of Luke: A Commentary on the Greek Text*, New International Greek Testament Commentary, br. 3 (Grand Rapids, Eerdmans, 1978.), 670.

²⁷ John Martin CREED, *The Gospel According to St. Luke: The Greek Text with Introduction, Notes, and Indices* (London, Macmillan, 1930., reprint 1965.), 222.

²⁸ Usp. John Duncan Martin DERRETT, „Law in the New Testament: The Parable of the Unjust Judge,” *New Testament Studies* 18 (1971.-72.), 179.

treba razumjeti redak 8? Da li se dolazak Sina čovječjega odnosi na konačnu paruziju? Ako da, kada će ta paruzija doći? H. Conzelmann²⁹ smatra da je dolazak odgođen (prolongiran), zato što se u retku 1 učenici potiču da mole „uvijek“ i da „ne posustanu“. No ako je to točno, zašto Luka koristi izraz ἐν τᾶχει u r 8a, koji je emfatički kakva ga sada imamo? Stoga odgoda paruzije možda i nije glavna tema. Naime, taj ulomak mogao bi biti o eshatologiji, zato što koristi izraz „izabrani“ koji se koristi samo u eshatološkom kontekstu. Znači, prispodoba bi mogla biti o eshatologiji, no ne samo o njoj. Ne može se reći da nema eshatoloških elemenata u toj prispodobi i da prispodoba nije uvjetovana eshatološkim konceptima. No Isus ovdje govori i o molitvi i u tom smislu ta prispodoba nije samo eshatološka.³⁰

Drugi razlog zašto se ne može tvrditi da je to prispodoba samo o eshatologiji činjenica je da se mora čuti onoga koji je ispričao prispodobu da bi se uhvatila bit. Bit ne može biti konačni sud, zato što se udovici nije sudilo u sudnici. Ako bi eshatologija bila glavna tema, tada bi se očekivalo da sudac donese presudu udovici.

1.3. Je li to prispodoba o obdarivanju pravdom (opravdanju)?

Postoje dobri razlozi za shvaćanje da je prispodoba povezana s temeljnom brigom kako steći opravdanje. Ta je briga istaknuta četiri puta u ovom kratkom ulomku: „Obrani me od mog tužitelja“, „obranit ću je“, „Neće li onda Bog obraniti svoje izabrane koji dan i noć vape k njemu“, „ustat će žurno na njihovu obranu“.³¹ Stein tvrdi: „Ono što prispodoba pokušava poučiti nije *zašto* će Bog donijeti pravdu svom narodu (18,8)

²⁹ Hans CONZELMANN, *Die Mitte der Zeit: Studien zur Theologie des Lukas*, Beiträge zur historischen Theologie, br. 17 (Tübingen, J. C. B. Mohr [Paul Siebeck], 1954.). Engleski prijevod djela je *The Theology of St. Luke*, preveo Geoffrey Buswell (London, Faber and Faber, 1960.), 112. Premda mnogi uzimaju Lk 18,7-8 kao odgodu paruzije, ipak ima onih koji smatraju da ti reci označavaju približavanje kraljevstva. Na to bi mogle ukazivati riječi ἐν τᾶχει (žurno) u retku 8. Usp. James M. DAWSEY, *The Lukan Voice: Confusion and Irony in the Gospel of Luke* (Macon, Mercer University Press, 1986.), 85, 99.

³⁰ Benjamin Breckinridge WARFIELD, „The Importunate Widow and the Alleged Failure of Faith,” *The Expository Times* 25 (1913.-14.), 137.

³¹ Usp. Susan Marie PRAEDER, *The Word In Women's Worlds: Four Parables, Zacchaeus Studies; New Testament* (Wilmington, Michael Glazier, 1988.), 64; Henry G. MEECHAM, „The Parable of the Unjust Judge,” *The Expository Times* 57 (1945.-46.), 306. Premda uvod upućuje na to da će ova prispodoba govoriti o molitvi općenito, ovdje je riječ o specifičnoj molitvi da će Bog osvetiti svoje izabrane. Usp. CREED, *Luke*, 222.

nego *da* će je donijeti“.³² Ako se uzme da je prispodoba ograničena samo na retke 2-5, tada je vrhunac dosegnut u riječima “obranit ću je“.³³ Tako da prispodoba govori o sigurnosti da će Bog čuti i uslišati molitvu, da će on obraniti i opravdati svoje izabranike. Bit prispodobe bi bila Božja vjernost i pravda te ustrajnost u molitvi.³⁴ Moglo bi biti da je izraz „obraniti – darovati pravdu“ ključni izraz prispodobe zato što se tako često nalazi u toj prispodobi. No ako bi se taj izraz uzeo kao ključni, tada bi se umanjila snaga poruke te prispodobe.³⁵ Ta prispodoba govori o opravdanju, no prispodoba nije okovana samo jednim značenjem.

Još jedna gramatička činjenica ide u prilog da se ovdje govori i o sigurnosti da će Bog pomoći. Naime, Lk 18,6 završava sa živopisnim prezentom (λέγει). Koristeći taj živopisni prezent, pisac je htio naglasiti središte prispodobe, a to je činjenica da će Bog pomoći.³⁶

Kao što je rečeno, prispodoba se temelji na principu „koliko više“. Postoji sudac koji ni malo nije skrupulozan i koji odbija udovicu koja traži pravdu; no kasnije joj pomaže samo zato što mu ona svakodnevno dodijava. Bog je potpuna suprotnost tome. On nije nepravedan nego „dobrostitiv i prema nezahvalnicima i prema opakima“ (Lk 6,35b). Zbog toga on sluša vapaj siromašnih i svojih izabranika s velikom strpljivošću. Ako tjelesni nepravedni sudac može dati pravdu udovici, koliko će više Bog, pravedni sudac, obdariti pravdom svoje izabrane. Tako da glavna tema prispodobe ne bi bila na koji će način izabranici djelovati prema Bogu, nego puno više kako Bog djeluje u odnosu na svoje izabrane, na njihove molitve.³⁷

³² Robert Harry STEIN, *Luke*, The New American Commentary, br. 24 (Nashville, Broadman Press, 1992.), 445. Usp. isto Sharon H. RINGE, *Luke*, Westminster Bible Companion (Louisville, Westminster John Knox Press, 1995.), 224. Etchells kaže da ta prispodoba temeljno govori o milosrđu Božjem i o Božjoj naravi. Usp. Ruth ETCHELLES, *A Reading of the Parables of Jesus* (London, Darton Longman & Todd, 1998.), 17, 20.

³³ Usp. MEECHAM, „Unjust Judge,” 306.

³⁴ Madeleine I. BOUCHER, *The Parables*, New Testament Message, br. 7 (Dublin, Veritas Publications, 1981.), 114.

³⁵ Tako Carlo GHIDELLI, *Luca*, Nuovissima versione della Bibbia dai testi originali, br. 35 (Roma, Edizioni Paoline, 1977.), 342.

³⁶ Usp. Richard Charles Henry LENSKI, *The Interpretation of St. Luke's Gospel* (Columbus, The Wartburg Press, 1951.), 894.

³⁷ Usp. Louis MONLOUBOU, *La prière selon Saint Luc: Recherche d'une structure*, Lectio Divina, br. 89 (Paris, Les Éditions du Cerf, 1976.). Ovdje se služim talijanskim prijevodom Louisa MONLOUBOUA, *La preghiera secondo Luca*, preveo Luistio Bianchi, Collana Studi biblici, br. 7 (Bologna, EDB, 1979.), 78; Josef SCHMID, *L'evangelo secondo Luca*, preveo M. Bellincioni i Lino Randellino, Il Nuovo Testamento commentato, br. 3 (Brescia, Morcelliana, ³1965.), 357-59; Ian Howard MARSHALL, „Jesus – Example and Teacher of Prayer in the Synoptic Gospels,” u *Into God's Presence: Prayer in the New Testament*, ur. Richard N. LONGENECKER, McMaster New Testament Studies (Grand Rapids, William B. Eerdmans, 2001.), 122-123; Philip VAN LINDEN, *The Gospel of Luke & Acts*, Message of Biblical Spirituality, br. 10 (Wilmington, Michael Glazier, 1986.), 100.

Zašto su izabranici ustrajni? Njihova ustrajnost nije utemeljena u njima; prispodoba ne želi reći da ako su ljudi ustrajni u izražavanju svoje želje, da će ona biti ispunjena. Ako bi bilo tako, tada bi ljudi dobili sve što god zažele. Ustrajnost bi bila ključ za sve, bez obzira bilo to dobro ili loše. Ako bi bilo tako, tada ne bi bilo smrti; ako bi netko tražio da nestane smrti, i to ustrajno, tada bi do toga i došlo. Međutim, ustrajnost treba shvatiti kao nešto vanjsko (milost), a ne nešto nutarnje.

Isus uvjerava izabrane da je Bog kojem se oni obraćaju po prirodi onaj koji će ih opravdati. Način na koji je Isus oblikovao svoje pitanje upućuje na to da je to jedini mogući način. Njegovo pitanje očekuje afirmativan odgovor: „Neće li onda Bog obraniti svoje izabrane koji dan i noć vape?“ I dodana tvrdnja to još više naglašava: „Kažem vam, ustat će žurno na njihovu obranu“.

Treba priznati da ta prispodoba stavlja pred čitatelje dva problema što se tiče opravdanja: Kako će izgledati to Božje opravdanje i kada će se to opravdanje dogoditi? Odgovor na drugo pitanje povezan je s prispodobom u užem smislu. Ako se uzme da se prispodoba u užem smislu sastoji od redaka 2-5, tada nas prispodoba uči da će opravdanje doći u ovom svijetu i da ustrajnost u molitvi donosi rezultate.³⁸ No postoji bezbroj naznaka da će Bog opravdati svoje izabrane o drugom dolasku.³⁹ Prva naznaka je redak 8b. Druga je osoba suca koji čitatelje nužno podsjeća na konačni sud. Treća naznaka je spominjanje izabranika koji bi mogli predstavljati „one koje Otk 6,9 naziva 'dušama zaklanim zbog riječi Božje'“.⁴⁰ Četvrta naznaka je slika udovice koja je „metafora za eshatološku zajednicu“.⁴¹ Isto je tako značajno da se Lk 18,1-8 pojavljuje na završetku Lukina eshatološkog govora (Lk 17,20-37).

Ako se uzme da je sudac glavni lik te prispodobе, nužno je naglasiti činjenicu da će Bog darovati pravdu. Ako ne bismo naglasili tu činjenicu, tada bismo umanjili ulogu suca. To bi trebala biti prispodoba i o darivanju pravde, no ta bi tema bila uokvirena na takav način da pitanje pravde ne bi dobilo nepatvoren naglasak. No u prilog tom stavu ide činjenica da čak i Isus tvrdi da će Bog pribaviti pravdu onima koji mu vape. Stoga

³⁸ Usp. MacLean S. GILMOUR, „The Gospel According to St. Luke,” u *The Interpreter's Bible*, vol. 8 (New York, Abingdon Press, 1952.), 8:306.

³⁹ Tako smatra Andrew Jacob MATTILL JR., *Luke and the Last Things: A Perspective for the Understanding of Lukan Thought* (Dillsboro, Western North Carolina Press, 1979.), 90; Usp. i Frédéric GODET, *A Commentary on the Gospel of St. Luke*, sv. 2, prijevod M. D. Cusin, Clark's Foreign Theological Library, br. 46 (Edinburgh, T. & T. Clark, 1875.), 2:201-03.

⁴⁰ Usp. Alfred Robert Clare LEANEY, *A Commentary on the Gospel According to St. Luke*, Black's New Testament Commentaries (London, Adam & Charles Black, 1966.), 235.

⁴¹ MATTILL, *Luke and the Last Things*, 90.

je jasno da prisposoba govori o obdarivanju pravdom, no ta je pravda povezana s kraljevstvom Božjim. Bog će darovati pravdu, tj. opravdati svoje izabrane, posebno za vrijeme paruzije.⁴²

U središtu je tog izvještaja vapaj za pravdom. Rječnik pravde (četiri puta u toj prisposobi, u recima 3,5,7,8) provlači se kao nit kroz Lukinu prisposobu; otkriva središnju brigu te prisposobe (reci 2-5) i središnju brigu tumačenja te prisposobe. Udovičina molba „obrani me“ (r 3) inicira akciju u toj zgodi. I sučeva odluka „obranit ću je“ dovodi do raspleta radnje (r 5). Slično, vapaj Božjih „izabranika“ za pravdom (reci 7a, 8) pokreće Boga na žurno djelovanje u njihovu korist.

Ta molba za pravdom čvrsto je ukorijenjena u stvarnom svijetu i svakodnevnom postojanju. Ljudi, isto kao i udovica u prisposobi, trebaju pravdu da bi jednostavno mogli dalje živjeti. Potrebno je ustrajno tražiti pravdu. No prisposoba nije samo o tome da se pravda traži nego i da se *pravda prima*. Na kraju je udovica opravdana. Znači, Isusova poruka, a i Lukina, koja stoji iza te prisposobe, jasna je: *Bog je Bog pravde. I Bog neće iznevjeriti, ne obdariti pravdom svoje izabranike. Nepravda nema konačnu riječ.*

No ta zgoda je još bremenitija. Pravda nije jedino o čemu govori. Ta prisposoba uči da bi ljudi mogli i trebali biti instrumenti Božje pravde. No jedna je stvar bitna: moliti. Kao primjer, Gandhi je dnevno provodio sate u molitvi i meditaciji te je tjedno prakticirao jedan dan šutnje; stoga su na njega gledali kao na instrument Božje pravde.

1.4. Je li to prisposoba o molitvi?

Postoje mnogi argumenti koji idu u prilog tvrdnji da je Lk 18,1-8 prisposoba o molitvi. No ima i bibličara koji nisu uvjereni u to te iznose neke argumente protiv tog stava.

1) Ako se prisposoba uzme prvenstveno kao prisposoba o udovičinoj borbi za svoje pravo time što neprestano dolazi sucu, tada ona nije prvenstveno moralni savjet za upornu molitvu. U tom slučaju bi služila kao riječ utjehe koju Isus obećava svojim učenicima da imaju pravo živjeti i raditi.⁴³

2) Slično misli i Jeremias koji kaže da prisposoba nije uputa kako moliti i da nema nikakve veze s molitvom, nego se radi o Isusovoj riječi

---

⁴² Vidi SCOTT, *Hear Parable*, 187; vidi i Bruno MAGGIONI, *Le parabole evangeliche* (Milano, Vita e Pensiero, 1992., reprint 1993.), 238.

⁴³ Usp. Georg BAUDLER, *Jesus im Spiegel seiner Gleichnisse: Das erzählerische Lebenswerk Jesu – ein Zugang zum Glauben* (Stuttgart, Calwer Verlag, 1986.), 211-212.

učenicima da se ne plaše pred progonima.⁴⁴ Slično smatra i Ott⁴⁵ kad kaže da ta prispodoba prvenstveno uči kako se kršćani mogu oduprijeti kušnji otpada. Ako je glavna briga te prispodobе odupiranje kušnjama, tada se prispodoba može primijeniti samo na situaciju koja govori o odupiranju. No ako prispodoba govori o ustrajnosti, tada ju je moguće primijeniti na svaku situaciju. A i jedna od karakteristika prispodobа je ta da su one otvorene za mnoge primjene. Ako prispodoba govori o otpadu, tada je ne možemo primijeniti, recimo, na situaciju u Bosni i Hercegovini gdje nema toliko straha od otpada koliko potrebe za trajnom molitvom.

3) Neki tvrde da je svaka primjena koja originalnu zgodu povezuje s ustrajnom molitvom jednostavno varka koju čini Luka pomoću svojeg literarnog uokvirenja, tj. on je taj koji zgodu stavlja u kontekst molitve.⁴⁶ Zato što postoji tumačenje u toj prispodobi, ono bi bilo znak da je Luka preradio tu prispodobu i dao joj molitveno značenje. No ta vrsta argumentacije i nije tako jaka. Kao prvo, Luka je vjerojatno bolje znao okvir zgrade nego li pojedini bibličari, poput Hedricka, čak i u slučaju da prispodoba nije bila povezana s molitvom.

4) Price smatra da se originalna prispodoba sastojala od redaka 2-5 i da ti reci nemaju ništa s molitvom te da su pridodani reci doneseni na temelju Sir 35,14-19 da bi se dobilo učenje o molitvi. On svoje argumente temelji na Tristramovoj priči iz 19. stoljeća o udovici s Bliskog istoka koja je svoje pravo tražila na sudu. Ta bliskoistočna priča nije povezana s molitvom. To je za Pricea potvrda da ni prispodoba o udovici i sucunije povezana s molitvom. On tvrdi da je ta priča dokaz da je slična priča mogla cirkulirati nevezano uz Lukin način izražavanja te da je takva priča mogla cirkulirati, a ne biti uopće povezana s molitvom, i da je takva priča mogla cirkulirati, a ne biti povezana s primjenom.⁴⁷ No smatram da nije utemeljeno tvrditi da je Isus tu zgodu rekao bez ikakva razloga. On je želio nešto priopćiti. Tako da su time Priceovi argumenti slabi. Osim toga, ako se prihvati da su reci 6-8 dodatak (osim riječi: i reče Bog, zato što su to riječi koje su svojstvene evanđelistu) zašto prispodoba originalno nije mogla biti o molitvi? Ako se ne zna o čemu

⁴⁴ Jeremias kaže da je ta prispodoba „daleko od toga da bi bila lekcija o tome kako moliti“, JEREMIAS *Parables*, 156.

⁴⁵ Wilhelm OTT, *Gebet und Heil: Die Bedeutung der Gebetsparänese in der lukanischen Theologie* (München, Kösel-Verlag, 1965.), 94-99.

⁴⁶ Usp. HEDRICK, *Parables as Poetic Fictions*, 190.

⁴⁷ Rec 6-8 bili su pridodani da bi prispodobu načinili prispodobom o molitvi. Ulomak je originalno bila poticajna priča, a ne prispodoba. Tako smatra Robert M. PRICE, *The Widow Traditions in Luke-Acts: A Feminist-Critical Scrutiny*, Society of Biblical Literature Dissertation Series, br. 155 (Atlanta, Scholars Press, 1997.), 194-197.

je prispodoba originalno govorila i ako je prispodoba zahtijevala primjenu, tada je prispodoba mogla govoriti o bilo čemu. Stoga je prispodoba *mogla* biti i prispodoba o molitvi. Ne može se biti siguran je li ili nije. Jedan od argumenata koji podupiru tezu da je bila o molitvi jest činjenica da je sam Luka smatrao da je riječ o molitvi (Lk 18,1).

Kao što je rečeno, prijedlog nije bez problema. Ako prispodoba ilustrira ustrajnu molitvu, tada se pojavljuju ozbiljni teološki problemi. Naime, ako je udovica primjer ustrajne molitve i ako je ona molitelj, tada bi sudac morao predstavljati Boga, tj. sudac bi morao biti osoba Boga. Osim toga, ako je prispodoba o molitvi, onda se uključno kaže da Bogu treba dosadivati i dobit će se ono što se želi.⁴⁸ To jesu problemi, no nisu nerješivi. Ironično, glavni problem je u tome kako sudac može predstavljati Boga; u stvari glavni problem bi mogao biti Bog i kako ljudi shvaćaju Božju narav. Da bi doveo u pitanje nečiji koncept Boga, Isus govori prispodobu, koristeći preuveličane karaktere, da bi redefinirao ljudske poglede o Božjem karakteru. Ponekad se može smatrati da je Bog poput nepravednog suca koji ne čuje ljudske potrebe. Tako ta prispodoba tjera da se propitkuju ljudski stavovi glede koncepta Boga. Isus poučava o molitvi ilustrirajući božanski karakter i pokazujući da Bog nije poput suca. U tom smislu prispodoba koristi princip „koliko više“⁴⁹ radeći na principu „od manjeg k većem“. Prigovoru da sudac predstavlja Boga moglo bi se uzvratiti tvrdnjom da je odnos između suca i Boga „od manjeg k većem“. Sudac ne predstavlja Boga u strogom smislu riječi.

Premda je najbolja pozicija tvrditi da je ta prispodoba prvenstveno o molitvi, taj prijedlog nije bez problema.

S druge strane, ima bezbroj argumenata koji govore da Lk 18,1-8 govori o molitvi. Evo nekih argumenata.

1) Luka u 18,1 naznačuje o čemu je riječ. Naime, već je od prvog retka očito da je riječ o molitvi. I moglo bi se reći da je ovdje riječ o „nadarbini“ kao pozitivnoj dužnosti; molitva se može gledati kao nadar-

⁴⁸ O tim argumentima, usp. Barbara E. REID, *Choosing the Better Part?: Women in the Gospel of Luke* (Collegeville, Michael Glazier, 1996.), 192. Ima čak i bibličara koji tvrde da ta prispodoba uopće nije prispodoba o molitvi, nego prije svega o pravdi, o kojoj Luka često piše. Usp. PRICE, *Widow Traditions in Luke*, 194-195; Stephen CURKPATRICK, „Dissonance in Luke 18:1-8,“ *Journal of Biblical Literature* 121 (2002.), 108-109.

⁴⁹ I rabini koriste taj princip u ranoj tanaitskoj literaturi govoreći *אחת כמה וכמה* (*al achat kamah vekamah*). Usp. Brad H. YOUNG, *The Parables: Jewish Tradition and Christian Interpretation* (Peabody, Hendrickson Publishers, 1998.), 42.

beni posjed i stoga je treba održavati, tj. treba je uzgajati. Osim toga, ta je dužnost univerzalna, u smislu da svi moraju moliti. A i evanđelja jasno ističu da treba uvijek moliti, to znači u svakoj prigodnoj prilici.⁵⁰

Jedan od glavnih razloga zašto se tako naglašeno ističe da je ovdje riječ o molitvi i Lukine su riječi u 18,1. To tumačenje proizlazi iz Lukina rješenja. Prispodoba mora biti o molitvi zato što ju je sam Luka razumio na taj način, a on je vjerojatno najbolje znao o čemu prispodoba govori. Istina je da je taj redak Lukin dodatak, no te bi riječi morale biti važna indikacija originalnog značenja prispodobe. To bi moralo biti točno jer u vrijeme kad je Luka napisao svoje evanđelje još je bilo ljudi koji su se mogli sjećati što je Isus rekao, i posebno su se mogli sjećati Isusovih prispodoba, budući da su one bile lako pamtljive. Da Isus nije povezao tu prispodobu s molitvom, netko je Luki mogao reći: „Što to radiš? Isus je želio reći nešto drugo tom prispodobom“. Stoga je najprihvatljivije tumačenje da je Isus izrekao tu prispodobu da bi potaknuo vjernike da mole kada im strah obuzme sree. Poticaj ima svoj temelj na konačnom rezultatu te prispodobe, gdje je udovica, unatoč svim preprekama, opravdana.⁵¹ Stoga je upitna Bultmannova tvrdnja da je nemoguće doći do originalnog značenja mnogih prispodoba. Ne bih rekao da je nemoguće, nego treba reći da originalno značenje nije uvijek očito. Postoje mnoge prispodobe koje su ispravno protumačene (na primjer Mk 13,28-32; Lk 12,42-46; Mt 11, 16-19). Slično tome, ova je prispodoba (Lk 18,1-8) originalno vrlo vjerojatno bila poticaj na molitvu; no je li to bio poticaj na neku određenu vrstu molitve, ili poticaj na molitvu za dolazak Božjeg kraljevstva, ne može se sa sigurnošću reći. Stoga nije prihvatljiva Bultmannova tvrdnja da je originalno značenje te prispodobe „nepovratno izgubljeno“.⁵²

2) Prispodobe u židovstvu prvog stoljeća obično su imale praktično tumačenje. To tumačenje se veoma lako može naći ako se uzme da

⁵⁰ James FOOTE, *Lectures on the Gospel According to Luke*, vol. 2, (Edinburgh, Ogle & Murray and Oliver & Boyd, ³1858.), 2:268-70.

⁵¹ Takvu vrstu tumačenja, gdje se rješenje gleda u kontinuitetu s Lukinim shvaćanjem prispodobe, zastupaju Kenneth Ewing BAILEY, *Through Peasant Eyes* (Grand Rapids, Eerdmans, 1980.), 136-37; Joseph Augustine FITZMYER, *The Gospel According to Luke*, vol. 2, The Anchor Bible, br. 28A (New York, Doubleday, 1985.), 2:1175-1181; Ian Howard MARSHALL, *The Gospel of Luke: A Commentary on the Greek Text*, New International Greek Testament Commentary, br. 3 (Grand Rapids, Eerdmans, 1978.), 669-677. Usp. također David FLUSSER, *Die rabbinischen Gleichnisse und der Gleichniserzähler Jesus*, Judaica et Christiana, br. 4 (Bern, Peter Lang, 1981.), 85-87.

⁵² Rudolf Karl BULTMANN, *The History of the Synoptic Tradition*, prijevod John Marsh (Oxford, Basil Blackwell, 1963.), 199.

je prispodoba o molitvi; no ako se uzme da prispodoba temeljno govori o eshatologiji, tada je veoma teško naći praktično tumačenje.⁵³

3) Jedan od principa za razumijevanje o čemu neka prispodoba govori jest proučavanje povijesnog okvira te samih Isusovih riječi. Lingvistička analiza pokazuje da je to prispodoba o molitvi.⁵⁴ Za prispodobe Isus je obično uzimao pozadinu iz svakodnevnog života. Ako to prihvatimo i u ovom slučaju, tada je očito da prispodoba govori puno više o molitvi nego li o eshatologiji.

4) Kontekst prispodobe govori u prilog da je riječ o molitvi. Unutar Lukina konteksta prispodoba služi da bi potaknula Isusove učenike da ustraju u molitvi. Isus je na putu prema Jeruzalemu i uskoro će on i njegovi učenici ući u grad. To je nekima moglo značiti katastrofu koja će voditi u smrt. No u takvu teškom vremenu ne treba gubiti nadu. Bog će se pobrinuti za svoje i on će ih opravdati; stoga učenici trebaju ustrajati u molitvi i vjeri. U 17,5 Luka potpuno odbacuje Markov poredak i ne vraća se na njega sve do 18,15. U tom odsjeku on je prvenstveno usmjeren na poučavanje o molitvi i vjeri. Luka počinje prikazom gdje apostoli kažu: „Umnoži nam vjeru“ (17,5). Izvještaj o deset gubavaca hvali vjeru jednog Samaritanca nasuprot devetorici Židova (17,11-19). U 17,22-37 Luka govori i o dolasku Sina čovječjega. Ta prispodoba (18,1-8) naglašava ustrajnost u molitvi i obećava neodgodivo opravdanje onima koji trajno mole. Odsjek završava prispodobom o farizeju i cariniku (18,9-14), koja također govori o molitvi. Luka je dakle upotrijebio prispodobu o udovici i sucu da bi naglasio ustrajnost u molitvi.

5) Budući da se smatra da je subjekt obaju pitanja u recima 7 i 8 sam Bog, čini se stoga logičnim, na temelju lingvistike, da je to prispodoba o molitvi.

Stoga je očito da ovdje imamo prispodobu o molitvi, kao i o pravедnosti. Dok motivom pravde počinje i završava radnja Isusove zgrade, dotle je borbena i neuplašena ustrajnost same udovice sržna stvar koja pokreće radnju od konflikta do rješenja tog konflikta. Isus govori svojim slušateljima da je udovica „dolazila“ sucu sa svojim zahtjevom (r 3). I moglo bi se reći da je ime te ustrajnosti molitva. Samo uporna, trajna, izrazita, neprestana molitva može biti bitni posrednik pomoću kojeg se nepravda u svijetu može preobraziti u Božju pravdu. Taj Isusov poziv na trajnu molitvu usmjeren je njegovim učenicima. Oni su pozvani da im cijeli život bude život molitve (usp. Lk 6,28; 11,1-13; 18,1-8.9-14; 20,47; 22,40.46). Isusov poziv je urgentan. Samo će u molitvi Isusovi učenici naći hrabrosti „ne

---

⁵³ YOUNG, *Parables*, 41.

⁵⁴ Usp. YOUNG, *Parables*, 41-44.

malaksati“ u ovom nepravednom svijetu (18,1). I jedino će s pomoću molitve oni u konačnici zadobiti pravdu za kojom teže (18,7-8).

Može se reći da je pravda ime za Božje djelovanje u svijetu da bi se ispravilo ono što je krivo. A molitva je ime za ljudsku suradnju u tom Božjem djelu.

1.5. Je li to prispodoba o vjeri?

Do sada se moglo vidjeti da je tumačenje te prispodobе bilo povezano s dva karaktera (udovicom i sucem). I to je ispravno. Ali u zgodi se pojavljuje i treći karakter, a to je Bog; a u retku 8b naglasak je na vjeri. Bog i vjera su nerazdvojni.⁵⁵ Stoga, poziv na trajnu vjeru stoji na samom zaglavlju te prispodobе. Ustrajnost o kojoj je riječ nije samo česta molitva nego trajna molitva. Molitva nije neka puka dužnost; u prispodobi je vidljiv poticaj ne odustati, ne pasti u grijeh očaja i beznađa. Prispodoba ne poziva samo na regularnu molitvu nego na vjeru u Boga, na vjeru koja se izražava u molitvi za dolazak kraljevstva. Vjernik nikad ne bi trebao prestati uzdati se u Božju providnost i Božju brigu.

1.6. Završne opservacije o tumačenju prispodobе

Jasno je da je ovdje riječ o prispodobi o molitvi, no još više o posebnoj vrsti molitve: a to je *ustrajnoj molitvi*. Mnogi⁵⁶ smatraju da se Lukino prvo tumačenje sastojalo u tome da je to zgoda koja govori da je potrebno uvijek moliti.⁵⁷ Isus je poticao vjernike da mole kad strah obuzme vjerničko srce.

---

⁵⁵ Prema Glenu, ta prispodoba nije moralna lekcija koja govori o pobožnosti, nego o *vjeri u Boga* kad se čini da on ne odgovara na vapaj njegovih ljudi. Usp. John Stanley GLEN, *The Parables of Conflict in Luke* (Philadelphia, The Westminster Press, 1962.), 99.

⁵⁶ Usp. Barbara E. REID, „The Ethics of Luke,” *Bible Today* 31 (1993.), 285; William R. HERZOG, *Parables as Subversive Speech: Jesus as Pedagogue of the Oppressed* (Louisville, Westminster/John Knox Press, 1994.), 219; BAILEY, *Peasant Eyes*, 136-37; FITZMYER, *Luke*, 2:1177; Herman HENDRICKX, *The Parables of Jesus*, revidirano izdanje (London, Geoffrey Chapman, 1986.), 215; Edwin D. FREED, „The Parable of the Judge and the Widow (Luke 18,1-8),” *New Testament Studies* 33 (1987.), 55-56; Tarcisio STRAMARE, „Oportet semper orare et non deficere (Lc 18,1): Espressione di comando o segreto di successo?” *Lateranum* 48 (1982.), 163-166.

⁵⁷ Hedrick slijedi Jeremiasa i tvrdi da zgoda uopće ne govori o molitvi. Hedrick kaže da je „svako tumačenje koje smatra da je originalna zgoda poticala na ustrajnost u molitvi jednostavno zavedeno Lukinim literarnim okvirom”. Usp. HEDRICK, *Parables as Poetic Fictions*, 190 i JEREMIAS, *Parables*, 156.

Govoreći o posljednjim danima, Isus ne govori kad će se to zbiti. Ta činjenica nuka Isusa da potakne na ustrajnost, posebno u molitvi. Lukin uvod u retku 1 pokazuje da je evanđelist vjerovao da je prispodoba bila poticaj na molitvu. On više nego li i jedan drugi evanđelist naglašava nužnost molitve. Oba njegova djela puna su poticaja da treba uvijek moliti. Stoga je vrlo vjerojatno da je redak 18,1, gdje se pojačava tema trajne molitve, Lukino vlastito tumačenje Isusove zgrade, i zato je vrlo vjerojatno da prispodoba govori o molitvi.

Ta prispodoba isto tako govori o ustrajnosti.⁵⁸ Treba reći da tema ustrajnosti nije ograničena samo na Novi zavjet. Young donosi zgodu iz Midraša koja također govori o ustrajnosti.⁵⁹ Jedna stvar koja ide u prilog tom tumačenju činjenica je da središnja poruka prispodobe nikad nije daleko od glava i misli slušatelja. A čuvši ovu prispodobu, prva misao slušatelja je da treba biti ustrajan.

Što znači ustrajna molitva? Postoji zgodna priča o vjerskom službeniku crncu koji je bio u zajednici koja je bila u nelagodnoj i mučnoj situaciji. Službenik je pročitao tu prispodobu i protumačio je samo jednom rečenicom: „Sve dok ne budeš godinama stajao pred zatvorenim vratima i kucao, tako da ti zglobovi počnu krvariti, nećeš istinski znati što je molitva“.⁶⁰

Druga tema koja je povezana s ustrajnom molitvom činjenica je da će **Bog uslišati molitvu i opravdati svoje**. Učenju o molitvi je pridodana eshatološka primjena: Bog će opravdati svoje izabrane.⁶¹ Ne bi imalo smisla biti ustrajan u molitvi, a nikad ne iskusiti da je Bog uslišao molitvu. Luka potiče na ustrajnost, uvjeravajući da će Bog čuti čovjekov zov. Prispodoba ima namjeru uvjeriti da će oni koji mole biti nagrađeni.⁶² Temelj za to tumačenje Isusovo je objašnjenje prispodobe u retku 6. On

⁵⁸ Danker smatra da prispodoba ne govori o ustrajnosti u molitvi, nego da je prispodoba odgovor na problem preživljavanja pred progonima. Usp. Frederick William DANKER, *Jesus and the New Age* (St. Louis, Clayton Publishing House, 1972.), 183. Kilgallen povezuje ustrajnost i Božju pravdu da pomogne svojim izabranima o konačnom danu Sina čovječjega. Usp. John J. KILGALLEN, *A Brief Commentary on the Gospel of Luke* (Mahwah, Paulist Press, 1988.), 174.

⁵⁹ „R. Simon je rekao prispodobu o kralju koji je imao jedan biser. Kada je njegov sin došao i rekao: 'Daj mi ga', kralj je odgovorio: 'Nije tvoj'. No kada mu je sin dosadivao molitvama, kralj je dao svom sinu“. Usp. *Midrash on Psalms* 28:26.

⁶⁰ Usp. Fred B. CRADDOCK, *Luke*, Interpretation; A Bible Commentary for Teaching and Preaching (Louisville, John Knox Press, 1990.), 210.

⁶¹ Usp. Otis Carl EDWARDS, *Luke's Story of Jesus* (Philadelphia, Fortress Press, 1981.), 73.

⁶² Usp. Thomas Walter MANSON, *The Sayings of Jesus: As Recorded in the Gospels According to St. Matthew and St. Luke; Arranged with Introduction and Commentary* (London, SCM, 1949.), 305; Francis Wright BEARE, *The Earliest Records of Jesus* (Oxford, Basil Blackwell, 1962.), 188; Alois STÖGER, *The Gospel According to St Luke*, New Testament for Spiritual Reading, br. 3 (London, Sheed and Ward, 1977.), 339.

počinje riječima nepravdnog suca, a ne udovičinom ustrajnom molitvom.

Prispodoba govori o uspjehu molitve, no isto tako o činjenici da je uspjeh zagaraniran ako je molitva ustrajna.⁶³ A poznato je da skoro svaki čovjek treba poticaj da bude ustrajan u molitvi. Mnogi se pitaju ne gube li dragocjeno vrijeme „trošeći“ ga na molitvu. Možda neki smatraju da i gube; no upravo to bi mogla biti svrha molitve: da čovjek izgubi vrijeme, energiju, iluzije o samom sebi, da se potpuno „izgubi“ u Bogu; da se sav preoblikuje, preobrazi. Na taj način, čovjek postaje manje „opterećen“ i - jednostavniji. I može uočiti Božju prisutnost u dubini svojeg srca. Bog postaje središte njegova života i tada ponašanje prema drugim ljudima postaje potpuno različito. A to je upravo učinak ustrajne molitve.

Kao što je rečeno, jedna od tema te prispodobе zasigurno je ustrajnost u molitvi, no to nije jedina tema te prispodobе. Prispodoba uči još jednu stvar, a to je lekcija „koliko više“. Prvotna lekcija nije da bezobzirna ustrajnost „iznuduje“ blagoslove od Boga koji to nevoljko radi, nego je lekcija koju ta prispodoba želi priopćiti da u molitvi čovjek dolazi do onoga tko mu je Otac, do onoga tko je spreman dati i više nego li čovjek traži.⁶⁴ Argumentacija „koliko više“ ide do u najranije kršćanstvo. Augustin je tvrdio da ako je točno da je zli sudac promijenio mišljenje zbog ustrajne molitve jedne udovice, koliko sigurniji može biti čovjek u uvjerenju da će ga Bog čuti ako bude ustrajan u molitvi.⁶⁵

Sigurnost da će Bog uslišati molitvu protiv nepravde može biti veoma važna stvar za naglasiti, posebno u zemlji koja se zove Bosna i Hercegovina. Nepravda je nešto što su svi narodi, posebno Hrvati u Bosni i Hercegovini, doživjeli u velikoj mjeri; nepravda od drugih naroda koji žive u BiH, kao i nepravda od međunarodne zajednice koja i dalje djelomično upravlja Bosnom i Hercegovinom.

Još je jedna stvar primjetna u tom Lukinu ulomku o udovici i sucu. U osmom retku govori se o *dolasku Sina čovječjeg*. Za dolazak Sina ljudi trebaju biti budni i pripralni. Mnogi bibličari povezuju molitvu i budnost. Talbert kaže: „Kako se nalazi u kontekstu, zgoda potiče kršćane da ne ugase nadu u paruziju, nego da trajno mole 'Dodi kraljevstvo tvoje'.“⁶⁶ Za Linnemann „ili bi mogao biti opći poticaj na ustrajnost u molitvi kad ona nije uslišana... Ili je poticaj na ustrajnu molitvu za dolazak kraljevstva

⁶³ Nil GUILLEMETTE, *Parables for Today*, Loyola School of Theology; Textbook Series (Makati, St. Paul Publications, 1987.), 281.

⁶⁴ To ističe William BARCLAY, *The Parables of Jesus* (Louisville, Westminster John Knox Press, 1999.), 117.

⁶⁵ Usp. Aurelius AUGUSTINUS, *Quaestiones Euangeliorum*, II., br. 45, stupac 1358.

⁶⁶ TALBERT, *Reading Luke*, 169.

Božjeg“.⁶⁷ Prema Bocku poruka⁶⁸ te prispodobe je „biti budan“ (usp. Mt 6,10; 1 Kor 15,58; 16,22; Otk 22,17.20). Učenik bi trebao iščekivati dan kad će Isus doći. Bezbroj tekstova u Lukinu evanđelju poziva učenike da budu budni (Lk 12,35.40.43.46; 17,24.26-30). Objekt molitve bi trebalo biti spasenje. Ovdje Luka ne potiče na bilo kakvu molitvu, tj. moliti za bilo što. Taj ulomak jasno ističe da učenici trebaju hoditi u vjeri, posebno za vrijeme sudskih procesa. Oni se ne bi smjeli obeshrabriti, nego biti ustrajni u molitvi kao što je udovica bila ustrajna u svojim zahtjevima sucu. Bog nije poput suca koji ne mari previše; On čuje i obećava opravdanje i nagradu ubrzo. Bog će izreći pravedan sud, sud koji će čovjeka proglasiti vrijednim i kojim će ga pozvati da bude dionikom njegova vječnog kraljevstva. U vrijeme čekanja, učenici moraju živjeti u vjeri i nadi. Lukin cilj je pozvati učenike da neprestano mole za Božji dolazak. Molitva i kraljevstvo Božje su povezani. Naime, Bog je pravedan; kad on uspostavi svoje kraljevstvo, tada će biti potpuna pravda. Ljudi samo trebaju čekati u molitvi i vjeri na njegov drugi dolazak, kad će on s ljudima postupati pravedno. Isus potiče na tu vrstu neprestane molitve za spasenje, tj. za tu vrstu „pravde“.

Kao što je rečeno, ta prispodoba nije samo prispodoba o molitvi nego je i prispodoba **o vjeri**. Za Luku, molitva i vjera su bitno povezane.⁶⁹ Kod Lk 18,35-43 Isus ozdravlja slijepog prosjaka blizu Jerihona. U tom ulomku Luka također pokazuje da su vjera i molitva nerazdvojno povezane. Molitva je vjera u akciji. Molitva nije opcionalna vježba pobožnosti, vježba koja se čini da bi se pokazao odnos prema Bogu. Molitva *jest* taj odnos. Ako Isusovi učenici ne mole, znači da nemaju vjere, budući da vjera proizvodi istinsku molitvu. No, to djeluje na dvije razine, tj. obostrano. Dok vjera potiče molitvu, u isto vrijeme molitva jača vjeru. Kao što je već rečeno, vjera i molitva idu skupa. Sveti Augustin je u svojoj propovijedi br. 115 napisao: „Ako vjera posrće, molitva umire... Stoga da bi molili, vjerujmo; a da ta vjera kojom molimo ne presuši, molimo. Vjera zalijeva molitvu; molitva koja se izlila donosi čvrstoću vjeri.“⁷⁰ Ustrajna molitva pokazuje vjeru u Boga koji će, dok ponekad

⁶⁷ LINNEMANN, *Parables*, 188.

⁶⁸ Usp. Darrell L. BOCK, *Luke*, vol. 2, Baker Exegetical Commentary on the New Testament, br. 3B (Grand Rapids, Baker Books, 1996.), 2:1456.

⁶⁹ Usp. Luke Timothy JOHNSON, *The Gospel of Luke*, Sacra Pagina Series, br. 3 (Collegeville, The Liturgical Press, 1991.), 274.

⁷⁰ Usp. *The Works of Saint Augustine: A Translation for the 21st Century. Sermons. Part III. Volume 4: Sermons 94A-147A*, prijevod Edmund Hill (New York, New City Press, 1992.), 198.

može kasniti u svojem odgovoru, uvijek djelovati odlučno i pravedno, poštujući svoj narod. Molitva je smion čin koji se može prozvati i vjerom. Isus završava ovu zgodu o pravdi i molitvi jednim pitanjem: „Ali kad Sin čovječji dođe, hoće li naći vjere na zemlji?“ Radi se o temeljnoj stvari za Isusa i za Luku; a to je molitva na koju Isus poziva svoje učenike.

Čini se stoga da se u ovoj prispodobі nalaze četiri teme koje se međusobno isprepleću: dominantna tema je molitva, zatim tema darivanja pravde (posebno u vrijeme paruzije), tema eshatologije (potreba budnosti povodom dolaska Gospodnjeg), te tema vjere koja se nalazi kod Lk 18,8b.⁷¹ Mnogi detalji prispodobе usmjereni su prema nužnosti ustrajne molitve. Prispodoba je originalno morala biti na neki način povezana s molitvom, premda redakcijski reci 6-8 daju prispodobі eshatološku obojenost.⁷²

Stoga se može reći da Lk 18,1-8 nije samo prispodoba o molitvi; nije samo prispodoba o eshatologiji; nije samo prispodoba o tome da će pravda biti zadovoljena; nije samo o vjeri. To je prispodoba o svemu tome. Prispodoba govori o sva ta četiri vida. Ona ima više od jednog značenja.⁷³ Posjeduje duhovno značenje, kao i šire učenje. Duhovno značenje je usredotočeno na molitvu, dok šire učenje govori o eshatologiji.⁷⁴ Prispodoba uči o nužnosti ustrajnosti od strane ljudi, kao i o realnosti Božjeg milosrđa, njegove strpljivosti i dobrostivosti. On će zasigurno pomoći ljudima. Bog će čuti i uslišati molitvu svojeg naroda protiv nepravde.⁷⁵ Jedina stvar koja se od ljudi zahtijeva, jest vjera.⁷⁶

Kao zaključak može se reći da prispodoba prvenstveno govori o molitvi i stvarima koje su povezane s molitvom. Prispodoba uči četiri stvari: potrebu uvijek moliti i biti ustrajan u molitvi; biti uvjeren da će Bog

⁷¹ Usp. BAILEY, *Peasant Eyes*, 129.

⁷² Tako Carroll STUHLMUELLER, *The Gospel of St. Luke*, New Testament Reading Guide, br. 3 (Collegeville, The Liturgical Press, 1960.), 79. Usp. također JÜLICHER, *Gleichnisreden*, 2:277; Arland J. HULTGREN, *The Parables of Jesus: A Commentary* (Grand Rapids, Eerdmans, 2000.), 258; YOUNG, *Parables*, 41-44.

⁷³ Blomberg kaže da prispodoba ima najmanje dva značenja: jedno potječe iz udovičina čina (ustrajnost) a drugo iz sučeva čina (Bog će opravdati). Usp. Craig L. BLOMBERG, *Interpreting the Parables* (Leicester, Apollos, 1990.), 271.

⁷⁴ Usp. HABERSHON, *Parables*, 16.

⁷⁵ Usp. Norval GELDENHUYS, *Commentary on the Gospel of Luke*, The New International Commentary on the New Testament, br. 3 (Grand Rapids, Eerdmans, 1951., reprint 1954.), 446-448; Celas SPICQ, „La parabole de la veuve obstinée et du juge inerte, aux décisions impromptues (Lc. XVIII., 1-8),” *Revue Biblique* 68 (1961.), 78.

⁷⁶ Tako Wilfred Robert Francis BROWNING, *The Gospel According to Saint Luke*, Torch Bible Commentaries (London, SCM Press, ³1972.), 138.

uslišati ustrajnu molitvu i da će opravdati svoje izabrane (posebno o paruziji); i da bi čovjek mogao moliti i biti opravdan, mora imati vjere. Mi smo ljudi od ovoga svijeta, a u isto vrijeme naš pravi dom je na nebesima. Stoga, molitve ne bi trebale biti samo „zemałjski usmjerene“ nego prije svega „nebeski usmjerene“; potrebno je moliti za dolazak Gospodina Isusa Krista. To je ono što prispodoba o udovici i sucu uči.

2. Teološke implikacije prispodobe

U toj prispodobi Isus želi ohrabriti svoje učenike i reći im da nije lako Boga slijediti. Ljudi se mogu umoriti od stalnog traženja. Ipak, Božje srce je beskrajno: on ne sluša „preko volje“, nego očinski. Pa i onda kad molitelj ne primjećuje, Bog djeluje odmah. On se priklanja na moliteljevu stranu i uvažava svoje izabranike. Budući da Bog čuje i nikad ne zatvara svoje uši, postoji neprestani sveobuhvatni poziv zajednici vjernika da moli.⁷⁷

Moguće je da i kad čovjek moli, da mu srce nije otvoreno za primiti odgovor. Čovjek često kaže da mu molitva nije uslišana. No, može se reći da je i „ne“ odgovor. Kad čovjek kaže da molitva nije uslišana, da nije na nju odgovoreno, to vrlo često znači da čovjek nije dobio ono što je želio. Bog, u stvari, ima tri odgovora za svaku molitvu: „ne“, „da“ ili „čekaj“. Bog može reći „ne“ odmah, zato što čovjek traži na kriv način, ili iz krive pobude. Bog može reći „ne“ zato što nije najbolje da čovjek primi ono što moli. Bog može reći i „da“ odmah. No, Bog ima i pravo reći „čekaj“. On ne mora čovjeka osloboditi nekih nevolja, nego mu može dati milost nositi se s nevoljama, što je puno bolje (usp. 2 Kor 12,8-9). Međutim, postoji još jedna mogućnost. Bog može čekati dok u svojoj mudrosti ne vidi da je vrijeme za uslišenje čovjekove molitve, bilo kad je čovjek duhovno spreman prihvatiti, bilo kad Bog vidi da je pravo vrijeme za uslišenje.⁷⁸

Kao što je bilo u prva kršćanska vremena, tako je i danas. Najveća kušnja je kad čovjek mora čekati. Kad se stvari ne dogode na vrijeme, čovjek se počinje brinuti, sumnjati, pitati. Čekanje razara čovjekovu otvorenost vjerovati i uvjerenje okreće u cinizam. Bez rezultata, ljudi su paralizirani.

No unatoč svemu, čovjek mora moliti i vjerovati. Molitva je očajnički pokušaj kad se skida krov ili se probija kroz mnoštvo samo da

---

⁷⁷ Rusche tako tumači tu prispodobu. Usp. Helga RUSCHE, *Der Retter der Welt: Die frohe Botschaft nach Lukas*, Gedanken zur Schriftlesung (Stuttgart, Verlag Katholisches Bibelwerk, 1963.), 99.

⁷⁸ Usp. Herschel H. HOBBS, *An Exposition of the Gospel of Luke* (Grand Rapids, Baker Book House, 1966.), 255.

se dode do iscjelitelja (vidi Lk 5,17-26; 8,40-48). Ona je nezamislivo povjerenje i uvjerenost u čudo (Lk 7,1-20). Ona je drska smjelost koja prelazi sve granice i koja se ne obazire ni na kakva pravila i na javnom mjestu očituje ljubav i pokajanje (Lk 7,36-50). Ona zna biti i krajnje drska vičući glasno i ustrajno tražeći ozdravljenje (Lk 18,35-43), pravdu (Lk 18,1-8), sve dok se taj vapaj ne usliša.

Molitva je direktan, lak i neočekivan pristup Bogu. Molitva je privilegij čovjeka koji ne smije zanemariti. Ona je siguran put do Boga. Čovjekova molitva treba biti neposredna i ustrajna. Tada će čovjek doći do cilja, čak i onda kad izgleda da se obraća vlastima koje uopće nemaju sluha za čovjekove potrebe.

Jedan od problema jest da čovjek previše očekuje. Ako molitva ne bude uslišana, čovjek se razočara. Netko je lijepo rekao: „Blažen je onaj koji ništa ne očekuje jer se nikad neće razočarati“. Čini se da je ustrajnost ispala iz teološkog govora i da je izgubila svoje važno mjesto u razumijevanju spasenja. Nužno je to ispraviti. Kršćanski život, a to je život učenitva i spasenje, jest proces. I u tom procesu ustrajnost igra važnu ulogu. Zgoda o udovici i sucu zauzima samo osam redaka Lukina evanđelja, ali otvara ogroman prostor za teološko promišljanje. I toga treba biti svjestan.

2.1. Što ta prispodoba uči?

Primjena te prispodobe mnogostruka je.⁷⁹ Što se može naučiti iz te prispodobe?

1) Čovjek mora biti vjeran u molitvi (18,1). Nije dovoljno moliti jednom ili drugi put; čovjek mora moliti uvijek. Molitva mora biti konstantna, ustrajna, strpljiva. Postoji odnos između molitve i malodušnosti. Naime, ako čovjek ne moli, on odustane. Molitva je izvanredna mogućnost razgovora s Bogom i najveći gubitak ako čovjek to ne čini.

2) Čovjek se mora identificirati s udovičinom ustrajnošću moleći za dolazak Božje pravde. No, molitve ne bi trebale biti usmjerene na „osobnu“ pravdu i „osobno“ opravdanje, zato što je vrlo često „naša pravda“ nepravda drugome.

3) U isto vrijeme, sučev odgovor daje poruku: ako nepravedni sudac odgovara na udovičin zahtjev, koliko će više učiniti pravedni Bog. Bog daje pravdu i čuje vapaj svojeg naroda. Toga treba biti svjestan i imati to na umu. Iako može doći do kašnjenja, Bog donosi pravdu.

4) Čovjek mora znati da kašnjenje ne znači da je Bog indiferentan

⁷⁹ Usp. BOCK, *Luke*, 2:1444-46.

(18,2-7). On možda ima neke druge planove koje čovjek trenutno ne vidi. I zbog nemogućnosti da vidi „daleko“, čovjek često odustaje i optužuje Boga.

5) Osmi redak te prispodobe nudi još dvije stvari. Prva stvar je da će Bog brzo odgovoriti; druga stvar je potreba vjere, čak nužnost vjere, u trenucima kašnjenja. I ne samo u trenucima kašnjenja. Vjera je „condicio sine qua non“; nešto bez čega vjernik ne može živjeti.

U prispodobi o udovici i sucu (Lk 18,1-8) postoje dva karaktera i od oba se može nešto naučiti. Udovica nas uči mnogim stvarima.⁸⁰ U modernom svijetu, čovjek je navikao na brze rezultate, brzu dostavu, na trenutnost, na stvari bez odgode, i vrlo lako postane nestrpljiv. Međutim, za prave vrijednosti treba vremena. Opasnost modernog svijeta je da vrlo brzo odustane, da stvar stavi po strani, da prebrzo prestane inzistirati na pravdi. Udovica je samo tražila pravdu; ono što svatko želi. Svatko želi da život bude fer. Udovica je primjer da čovjek treba inzistirati na pravdi i ustrajati dok pravda ne bude ispunjena. Svatko zna kako djeca raspravljaju. Kad recimo brat dobije veći dio kolača od drugog brata, odmah rekne da život nije pravedan, a urođena želja svakog čovjeka je da stvari budu fer, pravedne. No ljudi se prečesto umore i odustaju. U traženju pravde, ne bi smjelo biti mjesta umoru.

Druga stvar koja se može naučiti od udovice jest da čovjek ne smije postati malodušan. U Lukinu evanđelju mogu se naći i drugi neobični učitelji, koji su nositelji „radosne vijesti“. Na primjer, satnik (Lk 7,1-10); opsjednuti (8,26-39); žena koja je krvarila (8,43-48); malo dijete (9,46-48); dobri Samaritanac (10,29-37); prosjak (16,19-31); slijepi čovjek (18,35-43) i mnogi drugi. Svi oni uče ponešto o vrijednostima koje Isus donosi.

S druge strane, i sudac može biti „učitelj“ – ne kao onaj u kojeg bi se trebalo ugledati i slijediti, nego kao onaj kojega bi trebalo izbjegavati. Dobri primjeri privlače da ih se slijedi, a loše primjere treba izbjegavati. Nije lako biti savršen, no treba biti ustrajan. Sudac predstavlja sigurnost da će Bog pomoći. Ako je sudac poslušao, koliko li će više Bog! Kao što Bog nije ravnodušan prema potrebama svog naroda, tako ni ljudi ne bi trebali biti ravnodušni kada čuju one koji vapiju za pravdom.

Ta prispodoba ima puno toga reći. U našoj kulturi, netko se smatra moćnim ako posjeduje bogatstvo; no ta prispodoba podcrtava paradoksnu moć onih koji izgledaju slabi. Prispodoba pokazuje da onaj kojemu je učinjena nepravda ima inicijativu i zahtijeva pravdu. Prispodoba ne zagovara nasilje, nego ustrajnost nazvati nepravdu pravim imenom te se suprot-

---

⁸⁰ Usp. Denis MCBRIDE, *The Parables of Jesus* (Chawton, Redemptorist Publications, 1999.; reprint 2000.), 177-179.

staviti nepravdi da bi se ostvarila pravednost.⁸¹ Ta prispodoba uči da nasilnik nema posljednju riječ. Bog nije na strani vojske generala, nego na strani udovice, na strani ugnjetavanih. Nasilje donosi smrt, ustrajnost pak život.

Ta prispodoba također uči da bi čovjek Božju pravdu trebao gledati u novom svjetlu. Bog nije nezainteresiran kad je riječ o pravdi. On se itekako brine da božanska pravda bude zadovoljena i da nepravedni budu opravdani. Ta prispodoba usmjerava čovjeka prema izvoru pravde, tj. prema Bogu. Početna točka prispodobе jest usmjeriti čovjeka, kroz iskustvo „zakašnjele“ pravde, na izvor pravde, Onoga koji u konačnici iskazuje i pravdu i milosrđe. Kad i ljudski sudac izriče pravdu, koliko li će više nepodmitljivi Sudac učiniti isto, posebno ako je čovjek jasan u svojim potrebama i ako ih ustrajno iznosi Bogu? Zsigurno, čak i ako se čini da božanska pravda kasni, čovjek treba imati više povjerenja u Njega nego u bilo kojeg ljudskog suca.

Prispodoba uči da je potrebno biti pravedan. Bog je pravi primjer pravednosti i on opravdava one koji prakticiraju pravednost. Događaj o Tobitu je klasični primjer teologije da Bog nagrađuje osobu koja čini pravedna djela. Knjiga počinje Tobitovim prakticiranjem milosrđa i davanjem milostinje zbog čega gubi zemlju (1,16-20) i vid (2,1-10). U svojoj tjeskobi i bijedi, poput Joba, traži od Boga da umre. I unatoč svemu on savjetuje svojem sinu da čini milosrđe i daje milostinju (4,7-11.16); i na kraju knjige vraća mu se vid (11,7-15). Knjiga naglašeno promovira „djela pravednosti“ kao dobrobit koja stalno raste pravednicima: „Dobra je molitva s postom, s milostinjom i s pravednošću. Bolje je malo s pravednošću nego mnogo s nepravdom. Bolje je dijeliti milostinju nego sabirati u hrpe zlato. Milostinja oslobađa od smrti, ona čisti od svakoga grijeha. Koji dijele milostinju i čine pravednost, napunit će se života, a koji griješe, bit će dušmani životu svome.“ (Tob 12,8-10).

Taj ulomak je poziv za vjerovati; poziv biti optimističan. Bog ne mijenja tijek povijesti; on ne uklanja nepravedne suce ili ugnjetavače čak ni onda kad njegovi izabranici to traže. On svakom ostavlja slobodnu volju, ali uvjerava da će pomoći (čovjek ne zna kada) onima koji zatraže pomoć.

Ta prispodoba dobar je primjer da uvijek treba gledati pozitivno. Stoga ako netko ima dobru ideju, ne treba krenuti iz kuta razmišljanja: „Ne mogu to učiniti, to je za mene preskupo“ ili „To nikad neće proći.“ Potrebno je razmišljati na način: „Zašto ne? Nadimo načina da to ostvarimo!“ Udovica je jako dobar primjer.

---

⁸¹ Usp. Barbara E. REID, „Lucan Parables for Preachers,” *Currents in Theology and Mission* 27 (2000.), 442.

Ta prisposoba također uči da je potrebno imati osjećaja za socijalnu dimenziju molitve. Postoje mnogi koji su krivo osuđeni i nevine izdržavaju dugogodišnje kazne u zatvorima. Čovjekova molitva mogla bi biti usmjerena prema traženju pravde za nepravedno osuđene.⁸² Molitva nikad nije „privatna“ stvar. Ona jest, i trebala bi biti, povezana s ljudima koji žive oko nas.

Ta prisposoba uči da život zahtijeva ustrajnost⁸³ i onda kad se treba truditi i oko onoga što pripada nama. Ponekad je „ne odstupiti“ puno važnije nego li što čovjek misli. Može izgledati da je ustrajnost „zastarjela“ u današnjem modernom svijetu. Ljudi žive u svijetu automatizacije, gdje je sve „na dugme“. Može se dobiti dojam da postoji lakši način postići uspjeh nego li ustrajati uz planirano, posebno kad se čovjek umori ili obeshrabri. No, gdje god se pogleda – u znanosti, medicini, industriji, sportovima – vidi se da je uspjeh više rezultat ustrajnosti nego li bilo čega drugog. Uspjeh rijetko ovisi o čovjekovoj urođenoj sposobnosti. Puno češće uspjeh dolazi zbog discipline i upornosti.⁸⁴ Može se reći da mnogo ovisi o talentu, no ustrajnost je temeljno sredstvo većine životnih uspjeha. Nitko nije rođen kao velik znanstvenik, velik pisac, velik umjetnik, veliki trkač. Neki ljudi su rođeni s većim prirodnim darom, no savršenstvo se postiže ustrajnošću.

Može li ustrajnost biti igdje potrebija nego li u duhovnom životu? Noa, Abraham, Mojsije, Pavao, da spomenem samo neke, znali su to vrlo dobro. Oni su se susretali s mnoštvom problema, no išli su dalje. Njihova „parola“ je bila: „Ne stoj“! Ustrajnost je moguća ako čovjek svoje oči, misli i srce usredotoči na Isusa. On je najbolji primjer ustrajnosti.

Jednu stvar čovjek ne smije zaboraviti. Ako želi zadržati vjeru, mora moliti. Naime, „u molitvi ulazimo u područje stvarnosti i vidimo stvari kakve one doista jesu, iz Božjeg kuta gledanja“.⁸⁵ Stoga je potrebno moliti; jer što čovjek manje moli, manje doživljava život u kršćanskom

---

⁸² O tom vidu molitve, vidi, Jens SOERING, „Persistent Widow, Unjust Judge,” *Celebration: An Ecumenical Worship Resource* 33 br. 11 (2002.), 435-437.

⁸³ Usp. Lars WILHELMSSON, „Keeping at It,” *Alliance Witness* 112:17 (Aug. 24, 1977.), 3-5.

⁸⁴ Čak i nakon što je Poljak Ignacy Jan Paderewski (1860.-1941.) postao svjetski poznat pijanist, on je nastavio vježbati osam sati dnevno. „Kad propustim dan vježbanja”, primijetio je „uvijek ja to osjetim. Ako propustim vježbati dva dana, kritičari to osjete. Ako ne vježbam tri dana, slušateljstvo to primijeti”. Postoji još jedna zgoda o Sir Winston Churchill. Imao je govor u predškoli, koju je i on sam kao dječak pohadao. Jedinu stvar koju je rekao oduševljenoj grupi dječaka bilo je: „Nikad ne odustajte. Nikad ne odustajte. Nikad, nikad, nikad, nikad, nikad ne odustajte”! I nakon tih riječi je sjeo. Usp. WILHELMSSON, „Keeping at It,” 4-5.

⁸⁵ Harry Abbott WILLIAMS, *The Simplicity of Prayer: A discussion of the methods and results of Christian prayer* (Philadelphia, Fortress Press, 1977.), 69.

smislu. Molitva je najsavršeniji oblik korištenja govora. Ni jedna crkva ili pojedinac nije veći od molitvenog života. Novac može sagraditi crkvu, no molitva joj daje život.

Čovjek se može obeshrabriti i prestati moliti. U teškim trenucima čovjek postavlja mnoga pitanja, poput: Zašto moliti? Čovjeku se čini da molitva ne mijenja mnogo, i može reći da molitva neće staviti kruh na stol, zaštititi čovjeka od vandalizma, niti će čovjeku naći posao. Treba li stoga prestati moliti? Ima li svrhe moliti?⁸⁶

Potrebno je ustrajati u molitvi zato što je čovjek općenito bespomoćan i što je često pod utjecajem zla. A treba znati da konačni uspjeh dolazi od Boga. Problem većine ljudi je kako ustrajati u molitvi i ne susitati. Koji su to razlozi zbog kojih čovjek tako često posustane? Mogla bi postojati dva razloga, o kojima uči sudac: on se nije bojao Boga, a ljude nije respektirao. Bio je previše sekularan i bio je sebičan. To bi mogli biti razlozi zašto neki ljudi posustanu. Potrebno je stoga moliti, iako je ironija molitve očita: Bog zna čovjekove potrebe, a on ipak mora tražiti; On je spreman odgovoriti, a čovjek ipak mora strpljivo biti ustrajan.⁸⁷ Bog zna čovjekove potrebe i može dati mnoge darove bez čovjekova traženja. No traženje je i dalje potrebno. Molitva mora biti izražena, izgovorena, da bi bila uslišana. Bog daje čovjeku mnoge stvari koje čovjek i ne traži, ali čovjekovo srce zna tako otvrdnuti da o tome i ne razmišlja, i to ponekad smatra svojim „pravom“. Bog se suzdržava, da bi čovjek tražio, i u procesu traženja čovjek prepoznaje Darovatelja dara. Velik problem kod molitve je duga zadržka u dobivanju odgovora; ovo zadržavanje testira ustrajnost onoga tko moli. No to ne bi trebao biti razlog za prestanak molitve.

Ustrajnost je jako važna. Sudac u ovoj prispodobi nije odgovorio zato što je mario za Boga, pravdu ili udovicu, nego zato što mu je udovica dodijavala. Treba biti svjestan snage ustrajnosti. Postoji zgoda koja govori o dvojici prijatelja koji su sjedili pored vatre i raspravljali. Razgovarali su je li izazovnije početi put ili ga dovršiti. Jedan je smatrao da su početni koraci pripreve najteži, dok je drugi tvrdio da je konačna faza puta najzahtjevnija, zato što je tada čovjek na izmaku snaga. Moguće

---

⁸⁶ Postoji legenda da je davao jednom ponudio svoje oružje na prodaju. Oružje je bilo stavljano na stol i uz svako je bila cijena. Cijene su varirale i ovisile o učinkovitosti oružja: mržnja, strah, briga, predrasuda, zavist itd. No, bilo je i jedno oružje koje nije imalo na sebi cijene. Jedan od interesenata je pitao za cijenu. Dobio je odgovor da to oružje nije na prodaju ni pod koju cijenu, budući da je to đavlovo najubojitije oružje. Ime tog oružja je bilo obeshrabrenje. Usp. BROKHOFF, *Parables*, 221.

⁸⁷ Tako kaže Randy HATCHETT, „Prayer,” u *Holman Bible Dictionary*, ur. Trent C. BUTLER (Nashville, Holman Bible Publisher, 1991.), 1131.

je da su obojica bila u krivu. Srednja dionica puta je najčešće vrijeme kad čovjek odustane, kad ne vidi svjetlo ispred, niti ima prijatelja i obitelji da ga ohrabri. To se može primijeniti na srednje životno doba, na srednje doba u braku, na sredini svakog problema (kao što je recimo situacija u Bosni i Hercegovini). Ustrajnošću se dobiva kruna, nagrada. Kršćanstvo poziva na ustrajnost do kraja.

U Lk 18,1 se naglašava trajna molitva. No, taj redak želi naglasiti vrijednost same molitve, a ne reći da će samo ponavljanje molitve dovesti do željenog učinka. „Ponavljanje“ nije donijelo učinka u Lk 18,7 jer molitva za pravdu nije odmah bila uslišana. Prispodoba ne želi reći da će ponavljanje molitve promijeniti Božji plan, da će čovjek dobiti željeni odgovor na molitvu. Prispodoba želi poučiti čovjeka da on bude svjestan da se Bog neće mijenjati prema čovjekovoj želji, nego da se čovjek mora mijenjati prema Božjoj volji.⁸⁸ „Molitva nije hocus-pocus kojom mi dovodimo u red Božju volju s našim željama. Ona je partnerstvo s Bogom u kojem se naša volja sjedinjuje s njegovom“.⁸⁹ Uslišana molitva ne može ovisiti o čovjekovu razumu; ako bi to bilo točno, onda bi oni koji su mudri dobivali više od onih koji su manje mudri i koji ne znaju za što bi trebali moliti. Stoga, niti molitva, niti ustrajnost ne mogu biti garancija da će molitva biti uslišana; molitva će biti uslišana ako se podudara s Božjom voljom. To je idealna situacija za sve vrste molitava i upravo je to bio razlog zašto je Isusov molitveni život bio tako učinkovit: On je molio po Očevoj volji (Lk 10,21-22). Istinska molitva uključuje ono što čovjek treba naučiti od Boga, a ne samo ono što čovjek traži od Boga.

Lk 18,1-8 ima snagu prodiranja u dubine, kad čovjek mora sebe propitivati. Prispodoba pomaže da čovjek postavi sebi nekoliko pitanja: Da li čovjek samo vjeruje u Božje opravdanje ili i ovisi o Božjem opravdanju? Znači li to opravdanje onih koji su slabi nešto u usporedbi s opravdanjem koje nudi ovaj svijet? Ovaj svijet nudi novac, ugled, položaj, i mnoge druge stvari, i s tim se moderni čovjek želi opravdati. Je li to ispravno?

Moglo bi se postaviti još jedno pitanje. Ako je Bog sveznajući i ako se brine za čovjeka, zašto mu onda čovjek „dosaduje“ svojim zahtjevima? Zanimljivo je da Luka ne daje odgovor na to pitanje; on samo pokazuje da je i Isus molio: molio je prije nego li je primio Duha (Lk 3,21-22), i proveo je cijelu noć u molitvi prije izbora svojih učenika (Lk 6,12). Nije li čudno

---

⁸⁸ David Michael CRUMP, *Jesus the Intercessor: Prayer and Christology in Luke-Acts*, Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament, 2. Reihe, br. 49 (Tübingen, J. C. B. Mohr-Siebeck, 1992.), 132.

⁸⁹ Usp. Douglas BEYER, *Parables for Christian Living: Seeing ourselves as Jesus sees us - Parables from Luke* (Valley Forge, Judson Press, 1985.), 90.

da je On koji je molitvu tako malo trebao, toliko molio? A čovjek koji treba mnogo molitve, tako malo moli. Molitva ne „koristi“ Bogu, nego čovjeku. Molitvom čovjek može biti u doticaju s Bogom. Bog ne treba čovjekovu molitvu, ali je čovjek treba. Nema boljeg vremena hoditi u vjeri nego kad čovjek osjeća pritisak. Bog nije poput suca koji ne mari. Bog itekako mari za čovjeka.

Nije dovoljno samo moliti i očekivati da molba bude uslišana. Postoje razlozi zašto su udovičine molbe bile uslišane. Prvo, zbog toga što je Bog pravedan. Isus je iskoristio primjer nepravednog suca da bi ga stavio u kontrast s Bogom koji je pravedan i nepristran.

Važno je uočiti da je ta prispodoba, prispodoba kontrasta. Čovjek može steći dojam da Bogu treba dodijavati, svadati se s njim i podmićivati ga da bi uslišio čovjekove molitve. Prispodoba ne želi to naglasiti niti to uči. Bog *želi* uslišati molitve svoje djece. Čovjek padne u malodušje zato što ne razumije Božje vrijeme ili smisao. On postavlja pitanja poput: „Kada... zašto sada... kako možeš...?“ Dovodi u pitanje Božju pravdu i dobrotu. Ta prispodoba obrađuje dvije stvari: Božji karakter i Božju kronologiju. Ustrajna molitva je dokaz vjere u karakter Božjih svojstava i u kronologiju njegovih djela. Prispodoba uči da je jedini opravdan razlog prestanka molitve Kristov ponovni dolazak. Osmi redak te prispodobe ističe: „Ali kad Sin čovječji dođe, hoće li naći vjere na zemlji?“ Dokaz takve vjere je ustrajna molitva. Kad čovjek prestane vjerovati da će molitva biti uslišana, tada prestaje i moliti. Tada nestaje nada, a tada se gubi i vjera.

THE MESSAGE AND INTERPRETATION OF THE PARABLE ABOUT THE WIDOW AND THE JUDGE (LUKE 18:1-8)

Summary

Luke places the parable about the widow and the judge in the central part of his Gospel. Because this parable is peculiar to Luke, it must have been of major significance to him, so much so that he did not want to leave it out. We must ask ourselves what is the message of this parable and how should we interpret it – in other words, what does this parable mean? It is clearly filled with meaning – and themes that it touches on are God’s kingdom, eschatology, and securing justice, with a principal theme being the bond between prayer and faith.

This parable speaks about securing justice but it also invites us to

be instruments of divine justice – the justice associated with the kingdom of God. God will dispense justice especially during the parousia. Believers are encouraged to pray for the coming of the Lord. But we cannot pray if we do not have faith, and we will lose faith if we do not pray. Prayer and faith are intimately connected. Thus, four main themes are inter-woven in this parable: the theme of prayer, the theme of securing justice, the theme of eschatology and the theme of faith.

The parable teaches four things: it teaches that we have to pray always and to be persistent in praying; to believe that God will answer persistent prayer and that He will grant justice to His chosen ones (especially during the parousia); and that in order to be able to pray and secure justice people must keep faith. We are people of this world, but at the same time our true home is in heaven. Therefore our prayers should not be only earth oriented but very much heaven oriented.

In this parable Jesus wants to encourage His disciples while explaining that it is not easy to follow God. People can become weary of asking all the time. When things do not happen on time, people worry, doubt, question. Delay erodes our ability to believe. But even when a prayer is not answered immediately man has to pray and have faith. Prayer is a privilege that humans should not disregard. One of the problems with us is that we may expect too much. If our prayer is not answered we become disappointed. But the parable teaches that in seeking justice, there is no place for weariness and that we should not lose courage. This parable underscores the paradoxical power of seeming weakness and stresses that life demands persistence.

Key words: *persistent prayer, faith, God's kingdom, eschatology, securing justice.*

Translation: Darko Tomašević and Kevin Sullivan